

Pravidla *českého* pravopisu

TZ-*one*

PRAVIDLA
ČESKÉHO
PRAVOPISU

**PRAVIDLA
ČESKÉHO
PRAVOPISU**

Informace pro uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v žádné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Používání elektronické verze knihy je určeno jen osobě, která ji legálně nabyla, a to v rozsahu stanoveném autorským zákonem.

Jakékoliv neoprávněné užití jako např. kopírování, úpravy, konverze do jiných formátů, prodej, pronájem, půjčování, darování, umístování na servery, sdílení atp. je zakázáno!

první vydání 2013

© Mgr. Věra Zahradníčková

© Mgr. Tomáš Zahradníček - TZ-one (elektronická verze)

ISBN 978-80-87873-01-4

OBSAH

Obsah	5
Úvodem	7
Použité zkratky	8

PRAVOPISNÁ PRAVIDLA

Označování hlásek písmeny	11
Označování hlásek ve slovech domácích.....	12
Pravidla pro psaní i (i) a y (ý).....	12
Pravopisně měkké souhlásky.....	12
Pravopisně tvrdé souhlásky.....	12
Pravopisně obojetné souhlásky.....	12
Slova vyjmenovaná.....	13
Koncovky podstatných a přídavných jmen.....	17
Koncovky přičestí a jmenných tvarů příd. jmen.....	19
Skupiny bě/ bje, vě/ vje, pě.....	22
Psaní mě/ mně.....	22
Souhlásky párové.....	23
Skupiny souhlásek.....	23
Předložky a předpony s a z.....	25
Délka samohlásek.....	28
Označování délky.....	28
Střídání krátkých a dlouhých samohlásek.....	29
Psaní přejatých slov.....	31
Obecná jména.....	31
Vlastní jména.....	35
Jména osobní.....	35
Jména zeměpisná.....	35
Zkratky a značky	37
Zkratky	37
Zkratková slova.....	40
Značky.....	40
Psaní velkých písmen	42
Hranice slov v písmu	45

Spřežky.....	45
Spojovníky	45
Dělení slov	46
Členicí znaménka.....	48
Tečka.....	48
Čárka.....	50
Středník.....	54
Otazník.....	55
Výkřičník.....	55
Dvojtečka.....	56
Uvozovky.....	56
Pomlčka.....	57
Tři tečky.....	58
Závorky.....	59
Odsuvník.....	60
PRAVOPISNÝ SLOVNÍK.....	63

ÚVODEM

Námi předkládaná Pravidla českého pravopisu vychází vstříc každodennímu užívání. Tvoří přehledný a srozumitelný výklad pravopisných pravidel a tvarosloví s kompletním zapracováním Dodatku zveřejněného v roce 1994 MŠMT ČR, který u některých slov připouští dvojí či dokonce trojí způsob psaní. Takto zpracovaná Pravidla umožňují uživateli rychlé vyhledávání potřebných informací. Přesto však musí uživatel zvážit výběr hesla z hlediska stylové vhodnosti, neutrálnosti či příznakovosti slova, vhodnosti jeho užití v mluveném či psaném projevu a vhodnosti užití vzhledem k adresátovi.

Autoři

POUŽITÉ ZKRATKY

<i>aj.</i>	a jiné	<i>odb.</i>	odborný, odborně
<i>angl.</i>	anglicky	<i>os.</i>	osoba, osobní
<i>ap., apod.</i>	a podobně, a podobný	<i>p.</i>	pád
<i>atd.</i>	a tak dále	<i>pod.</i>	podobný, podobně
<i>atpod., atp.</i>	a tomu podobný, a tak podobně	<i>podst. jm.</i>	podstatné jméno
<i>bud.</i>	budoucí čas	<i>pomn.</i>	pomnožné (jméno)
<i>círk.</i>	církevní	<i>popř.</i>	popřípadě
<i>citosl.</i>	citoslovce	<i>předl.</i>	předložka
<i>č. j.</i>	číslo jednotné	<i>příč.</i>	příčestí
<i>č. mn.</i>	číslo množné	<i>příd. jm.</i>	přídavné jméno
<i>část.</i>	částice	<i>příjm.</i>	příjmení
<i>dok.</i>	dokonavé sloveso	<i>přísl.</i>	příslovce
<i>dn.</i>	dnes, dnešní	<i>přít.</i>	přítomný čas
<i>dř.</i>	dříve	<i>roz.</i>	rozkazovací způsob
<i>franc.</i>	francouzsky	<i>řec.</i>	řecky
<i>hist.</i>	historický, historicky	<i>řídč.</i>	řídčeji
<i>hovor.</i>	hovorový, hovorově	<i>s., str.</i>	strana
<i>chem.</i>	chemický, chemicky	<i>sport.</i>	sportovní, sportovně
<i>ital.</i>	italsky	<i>srov.</i>	srovnaj
<i>j., jedn.</i>	jednotné (číslo)	<i>st.</i>	stupeň
<i>jm.</i>	jméno	<i>stř.</i>	střední rod
<i>kap.</i>	kapitola	<i>tj.</i>	to je(st)
<i>kniž.</i>	knižní, knižně	<i>tzv.</i>	takzvaný
<i>lat.</i>	latinsky	<i>vl. jm.</i>	vlastní jméno
<i>m.</i>	mužský rod	<i>zájm.</i>	zájmeno
<i>mj.</i>	mimo jiné	<i>záp.</i>	záporný, záporně
<i>mn.</i>	množné (číslo)	<i>zast.</i>	zastaralý, zastarale
<i>např.</i>	například	<i>zkr.</i>	zkratka
<i>násl.</i>	následující	<i>zn.</i>	značka
<i>nedok.</i>	nedokonavé sloveso	<i>zprav.</i>	zpravidla
<i>neodb.</i>	neodborný, neodborně	<i>zvl.</i>	zvláště
<i>neskl.</i>	nesklonné (jméno)	<i>ž.</i>	ženský rod
<i>nespis.</i>	nespisovný, nespisovně	<i>živ.</i>	životný
<i>neživ.</i>	neživotný		
<i>ob.</i>	obecný, obecně		

V hranatých závorkách [] je uveden
přepis výslovnosti.

PRAVOPISNÁ PRAVIDLA

OZNAČOVÁNÍ HLÁSEK PÍSMENY

Aa	Áá	Bb	Cc	Čč	Dd
Ďď	Ee	Éé	Ěě	Ff	Gg
Hh	Chch	Ii	Íí	Jj	Kk
Ll	Mm	Nn	Ňň	Oo	Óó
Pp	Qq	Rr	Řř	Ss	Šš
Tt	Ťť	Uu	Úú	Ůů	Vv
Ww	Xx	Yy	Ýý	Zz	Žž

Spřežka **ch** – tj. spojení písmen **c** a **h** – se považuje za jediné písmeno.

Písmena **q, w, x** (popřípadě některá další: **ä, ê, ő, ű, ł** aj.) se vyskytují ve slovech cizího původu.

I. Označování hlásek ve slovech domácích

Pravidla pro psaní i (í) a y (ý)**PO PRAVOPISNĚ MĚKKÝCH SOUHLÁSKÁCH****i (í)****ž, š, č, ř, c, j**a **d', t', ň** (pokud se jimi označují souhlásky měkké; píše se di, ti, ni)

♦ žirafa, šiška, čistota, řízek, cibule, jiskra, dítě, tikot, nitka

Poznámka:** U podstatných jmen vzoru **hrad** zakončených na **c** se píše **tvrdé y** (např. tácy, kecy, hecy – viz níže).PO PRAVOPISNĚ TVRDÝCH SOUHLÁSKÁCH****y (ý)****h, ch, k, r**a **d, t, n** (pokud se jimi označují souhlásky tvrdé)

♦ Hynek, chýše, kyselina, ryba, dýně, tyč, nyní

Poznámka:** toto pravidlo není závazné pro slova zvukomalebná, kdy se píše **i (í)**, někdy též **y (ý)**, např. chichi; kikirikí, též kykyryký.PO PRAVOPISNĚ OBOJETNÝCH SOUHLÁSKÁCH****b, f, l, m, p, s, v, z****i (í)****y (ý)**

YI Ý se píše v kořenech slov domácích jen **ve vyjmenovaných slovech** (výjimečně **i** v příponě: slepýš, kopyto, brzy) a ve slovech příbuzných nebo od nich odvozených, dále **v předponě vy-, vý-, v některých koncovkách podstatných a přídavných jmen a v některých složených tvarech slovesných v koncovkách přičestí minulého** (viz níže).

► Slova vyjmenovaná (výčet slov není vyčerpávající)

◆ by, bý

být (bych, bys, by, bychom, byste, abych, kdybych, bytí, bývat, bývalý, bytelný, bytost), **bydlit** (bydliště), **obyvatel** (obyvatelný), **byt** (bytná, bytový), **příbytek**, **nábytek**, **dobytke** (dobytkářství, dobytče), **zbytek** (zbytečný), **obyčej** (obyčejný), **bystří** (bystrost, bystřina), **bylina** (býlí, býložravec, černobýl), **kobyla** (Kobylisy), **býk** (býček, býčí, býkovec), **babyka**

vlastní jména: **Přibyslav**, **Bydžov**, **Hrabyně**, **Bystřice**, **Zbyněk**, **Zbyšek**, **Zbyslav** aj.

Poznámka: pozor na psaní i (í) x y (ý) v těchto slovech:

být (existovat) x **bít** (tlouci)

nabýt (získat) x **nabít** (zmlátit)

dobýt (získat) x **dobít** (baterii)

přibýt (být navíc) x **přibít** (hřebík)

ubýt (na váze) x **ubít** (usmrtit)

bydlo (příbytek) x **bidlo** (tyč)

býlí (plevel) x **bílí** (bílé zbarvení)

◆ ly, lý

slyšet (slyšitelný, nedoslýchat), **mlýn** (mlýnice, mlynář), **blýskat se** (blýskavý, blyštět se, zablýsklo se, blýskavice), **polykat** (vzlykat, zalykat), **plynout** (plyn, splývat, plynulý, plynojem, plynárna, rozplynout se, oplývat, vyplývat), **plývat**, **plyn**, **vzlykat**, **lysý** (lysina, lyska, Lysá), **lýtko**, **lýko** (lýčí, lýkovec, lýkožrout, lýčený – tj. z lýka), **lyže** (lyžařský, lyžovat), **pelyněk**, **plyš**, **slynout**, **plytký**, **vlys** (vlysový)

vlastní jména: **Volyně**, **Lysolaje**, **Lysá** aj.

Poznámka: pozor na psaní i (í) x y (ý) v těchto slovech:

mlýn, **mlýnář(ka)** x **mlít**

lýčený (z lýka) x **líčený** (předstíraný, strojený)

lyska (pták, lysina) x **líška** (lískový keř)

blýská (se) x **blízká** (nedaleká)

Slova **lišej** (vyrážka) a **lišaj** (motýl), **ližiny** (trámce k posunování těžkých břemen) se píší s měkkým **-i-**.

♦ my, mý

my (zájmeno 1. os. č. mn.), **mýt** (mýdlo, umyvadlo/ umývadlo, myčka, mýval, pomýje, mydlář, mydlina), **myslit/ myslet** (myšlenka, přemýšlet, mysl, myslivec, výmysl, úmysl, smýšlení, nesmyslný, průmysl), **mýlit se** (omyt, zmýlená, mýlka), **hmyz** (hmyzožravec, hmyzí), **myš** (myšina), **hlemýžď**, **mýtit** (mýtina, vymýtit), **zamykat** (odmykat, výmyk, přimykát se, vymyčovat), **smykat** (smyk, smyčec, průsmyk), **dmýchat** (rozdmýčávat, dmýchadlo/ dmýchadlo), **chmýří**, **nachomýtnout se** (ochomýtat se), **mýto** (mýtné, Mýto), **mykat** (mykaný), **mys**, **sumýš**

vlastní jména: **Litomyšl, Přemysl, Nezamysl, Křesomysl, Kamýk** aj.

Poznámka: pozor na psaní i (í) x y (ý) v těchto slovech:

my (1. os. č. mn.) x **mi** (3. pád zájmena já)

mýt (vodou) x **mít** (vlastnit)

mýval (medvídek) x **míval** (měl)

vymýtit (vykácet, vysekát) x **vymítat** (vyhánět, vymetat)

rozdmýchat (rozfoukat) x **rozmíchat** (rozkvedlat)

♦ py, pý

pýcha (pyšný, pýchavka, přepych, zpychnout), **pytel** (pytlovina, pytlák, pytláčit), **pysk** (ptakopysk, pyskatý), **netopýr**, **slepýš**, **pyl** (opylovat), **kopyto** (sudokopytník), **klopýtat** (klopýtnout), **třpytit se** (třpytivý, třpytka, třpyt), **zpytovat** (nevyzpytatelný, jazykozpyt), **pykat** (odpykat), **pýr** (pýřavka), **pýřit se**, **čepýřit se**, **pyj**

vlastní jména: **Spytihněv, Chropyně, Pyšely, Spytovice, Solopysky, Přepychy** aj.

Poznámka: pozor na psaní i (í) x y (ý) v těchto slovech:

pýcha x **píchá** (bodá)

pyl (prášek v květu) x **pil** (vodu)

slepýš (beznohá ještěrka) x **slepíš** (lepidlem)

opylovat (květy) x **opilovat** (pilníkem)

pyj (úd) x **pij** (rozk. zp. od pít)

pykat (nést trest za něco) x **píkat** (hrát na pikanou)

♦ sy, sý

syn (synovec, zlosyn), **syť** (nasytit, přesytit, dosyta, nenasytný), **sýr** (syreček, sýrárna, syrovátka), **syrový/ syří** (syrovinka), **sychravý, usychat/ usýchat** (zasychat), **sýkora** (sýkořice), **sýček, sysel, syčet** (sykot, zasyčet), **sypat** (syprý, zásyp, vysypat, sýpka, násyp, osypaný)

vlastní jména: **Bosyně, Sychrov, Syslov, Synkov, Syneč aj.**

Poznámka: pozor na psaní i (í) x y (ý) v těchto slovech:

sýrový (ze sýra) x **sírový** (ze síry)

syrý (syrový, vlhký) x **sirý** (osiřelý)

sypat (přesypávat) x **sípat** (chraptět)

Slova **sirup, sivý** (šedivý) se píší s měkkým -i-.

♦ vy, vý

vy (zájmeno 2. os. č. mn.), **vykat, vysoký** (výše, nejvyšší, vysočina, zvýšit, vyvýšenina, převyšovat), **výt** (zavýt), **výskat** (zavýsknout, výskot), **zvykat** (zvyk, zlozvyk, návyk, odvykat, obvyklý), **žvýkat** (žvýkačka, přežvykovat, přežvýkavec, žvýkací), **vydra** (vydří, vydrovka), **výr, vyžle, povyk** (povykovat), **výheň, cavyky, vyza**

vlastní jména: **Vyšehrad, Vysočany, Vyškov, Výtoň, Vyžlovka, Povydří aj.**

slova **s předponou vy, vý** (vynález, výborný, vysvědčení, vyškolit, výpis, výzkum atd.)

Poznámka: pozor na psaní i (í) x y (ý) v těchto slovech:

výt (vlk) x **vít** (věnce)

výr (pták) x **vír** (vířivý pohyb vzduchu nebo vody)

výskat (radostí) x **vískat** (ve vlasech)

výška (vysoký) x **vížka** (věžička)

vysutý (vysunutý) x **visutý** (visící – lanovka)

vyset (obilí) x **viset** (na věšáku)

♦ **zy, zý**

brzy, jazyk (*jazyček, jazykový, jazykolam, jazykozpyt, jazyko-
věda, dvojjazyčný*), **nazývat (se)** (*vyzývat, vzývat, ozývat se,
vyzývavý*)

vlastní jména: **Ruzyně**

Poznámka:

*pozor na psaní slova **brzičko** (přípona -ičko)*

***nazývat se** (jmenovat se) x **nazívat se** (hodně zívat)*

♦ **f**

♦ Po písmenu **f** se v základech domácích slov **y (ý)** nepíše.

► Koncovky podstatných a přídavných jmen

Psaní **i (í)** a **y (ý)** po souhláskách obojetných se řídí podle vzoru, ke kterému jméno patří (měkký, tvrdý).

-i (í)

=> se píše **V KONCOVKÁCH VZORŮ MĚKKÝCH**

u podstatných jmen

„muž“ a „stroj“ => vzory mužského rodu

„růže“, „píseň“ a „kost“ => vzory ženského rodu

„moře“, „stavení“ => vzory středního rodu

Poznámka:

– v koncovkách 7. p. č. mn. **-ami, -emi (-ěmi), -mi, -ími, -ými**
(*např. hlavami, kočkami, velkými, rozumnými*);

– v koncovce 6. p. č. mn. **-ích**
(*např. v polích, v lesích*).

u přídavných jmen

– v koncovkách všech rodů vzoru „jarní“
(*kozí, cizí, ryzí*)

-y

=> se píše **V KONCOVKÁCH podstatných jmen VZORŮ TVRDÝCH:**

„hrad“ => vzor mužského rodu neživotného

(*pozor na 6. p. mn. č. u podvzoru les – lesích, kostelích atd.*)

„předseda“ => vzor mužského rodu životného

(*mimo 3. p. č. j. -ovi*)

„žena“ => vzor ženského rodu

„město“ => vzor středního rodu

Poznámka:

Tvrdé -y se píše též u podstatných jmen vzoru hrad zakončených na c (např. tácy).

-i (í) nebo -y (ý)

=> se píše v některých koncovkách následujících podstatných a přídavných jmen vzorů:

„pán“ => v koncovkách podstatných jmen rodu mužského životného vzoru „pán“ se píše **měkké -i** v 1. p. č. mn.

(*páni – holubi, lvi, kosi apod.*)

a **tvrdé -y** ve 4. a 7. p. č. mn. (*pány – holuby, lvy, kosalapod.*);

„mladý“ => v koncovkách přídavných jmen tvrdého vzoru „mladý“ se píše **měkké -í** v 1. p. č. mn. rodu mužského životného: *mladí – milí, drazí (přátelé)*;

v jiných tvarech se píše **tvrdé -ý**: *mladý – milý, drahý (přítel)*;

„otcův“ a **„matčin“** – v koncovkách přídavných jmen přivlastňovacích vzorů „**otcův, -ova, -ovo**“ a „**matčin, -ina, -ino**“ se píše **měkké -í** v 1. p. mn. č. rodu mužského životného: *otcovi/ matčini (přátelé)*;

v jiných tvarech se píše **tvrdé -y (ý)**: *otcovy/ matčiny (sestry), otcových/ matčiných (příbuzných)*

► Koncovky přičestí a jmenných tvarů přídavných jmen

A/ Mluvnická shoda s podmětem v množném čísle STEJNÉHO RODU (u rodu mužského též stejné životnosti).

-i

– je-li podmět v množném čísle rodu **mužského životného**

Chlapci běželi jako o závod. Hoši se rozběhli bosi po louce.

Poznámka: Podstatná jména rodiče, koně, lidičky jsou mluvnicky životná, přestože mají neživotnou koncovku. Pozor však na koně houpací.

-y

– je-li podmět v množném čísle rodu **mužského neživotného** nebo **rodu ženského**

Ze střeš visely rampouchy. Na louce se pásly kozy a krávy.

Poznámka: Podstatné jméno *den* může mít též životnou koncovku. I tehdy však vyžaduje shodu jako podstatné jméno neživotné. Dny/ Dni se krátily.

– je-li **několik podmětů rodu středního a alespoň jeden z nich je v jednotném čísle**

Housata, kachňata i kotě nakonec skončily ve vodě.

Poznámka: Podstatné jméno *dítě* má v čísle jednotném tvar rodu středního, v čísle množném však tvar rodu ženského – **děti**. Proto se píše v množném čísle ve shodě **-y**. Děti postavily sněhuláka.

-í/ y

– Některých jmen mužského rodu se užívá v životných i neživotných tvarech (*slanečci/ slanečky, uzenáči/ uzenáče, ledoborci/ ledoborce, ukazatelé/ ukazatele ...*).

Pro pravopis vždy platí: **Životné tvary podstatných jmen vyžadují ve shodných tvarech jmen přídavných a přičestí měkké -i, neživotné tvary tvrdé -y.**

Pozor: Podstatné jméno **den** vyžaduje shodu jako podstatné jméno neživotné též v případě, že má životnou koncovku.

Ledoborci vypluli nebo Ledoborce vypluly.

Dny/ Dni se krátily.

B/ Mluvnická shoda s podmětem skládajícím se z několika souřadně spojených jmen **RŮZNÉHO RODU NEBO ŽIVOTNOSTI** (u rodu mužského).

1) Je-li mezi jmény v podmětu jméno rodu mužského životného, píše se -í nebo -y v tvarech přičestí nebo jmen přídavných podle okolností:

i

– v případě, že jsou **všechna jména v jednotném čísle**:

Matka i otec mi přijeli naproti.

– je-li **některé jméno nebo všechna jména podmětu v čísle množném a přísudek následuje za podmětem**:

Nejlepší žáci a žákyně byli odměněni.

i/ y

– předchází-li **přísudek před podmětem**, je obvyklá shoda s nejbližším jménem několikanásobného podmětu:

Naši třídu reprezentovaly vybrané žákyně a žáci.

(Je ovšem též možné: *Naši třídu reprezentovali vybrané žákyně a žáci.*)

2)

y

– se v tvarech přičestí nebo jmen přídavných v případě, jsou-li **jména v podmětu rodu mužského neživotného nebo ženského**:

Auta, stromy i střechy domů byly pomláceny vichřicí.

3) Mluvnická shoda se uplatňuje v případě, je-li mluvnický rod podmětu jednoznačný. Jinak nastupuje tzv. **shoda podle smyslu (především je-li podmět vyjádřen bezrodým zájmenem).**

Je-li podmět nevyjádřený, shoduje se přísudek s podstatným jménem v případě, že je rod podmětu patrný z některé z předcházejících vět.

- 4) Je-li **podmět** obsahující jména živých bytostí různého rodu **vyjádřen výrazem rozvitým (s předložkou s) a mužské jméno životné je jen v rozvíjejícím členu**, řídí se shoda těmito pravidly:

y

Píše se, je-li řídícím členem takového rozvitého výrazu podstatné jméno rodu ženského v množném čísle a předchází-li přísudek před podmětem (*Na sraz přijelyžačky se svými učiteli.*) nebo je-li ženské jméno v dané souvislosti významem závažnější (*Matky s kojenci měly v ordinaci přednost.*).

i/ y

Žačky se svými učiteli navštívili (též navštívily) divadlo.

i

V přísudku se píše tehdy, jsou-li všechna jména rozvitého výrazu v čísle jednotném a jedno z nich je rodu mužského životného.

Petra s Lukášem odjeli lyžovat do Orlických hor.

- ♦ Je-li podmět vyjádřen **výrazy označujícími množství** (*pár, tisíc, milión, dav, řada*) ve spojení s 2. pádem podstatného jména, není podmětem toto podstatné jméno, ale právě onen výraz vyjadřující množství.

Tisíce lidí přišly o život.

V dalších větách může být i shoda podle smyslu, tedy koncovka *-i*.
Na náměstí se shromáždily davy lidí, aby protestovali (též protestovaly) proti režimu.

► Koncovky tvaru přítomného

U sloves platí, že v koncovkách přítomného tvaru se píše **vždy měkké -í**

(*např. prosí, trpí, sází, koupí, zvítězí, narazí, staví*).

Skupiny bje/ bě, vje/ vě, pě

bje/ bě, vje/ vě

Skupina **bje** a **vje** se píše tehdy, je-li **b** nebo **v** součástí předpony a následuje kořen začínající skupinou je:

– *v/jel, ob/jet, ob/jetí, v/jem, ob/jednávka.*

V ostatních případech se píše **bě, vě**:

– *oběd, bědovat, běžet, vědec, vědomě.*

pě

Ve skupině pě se píše **vždy pouze -ě**, jelikož žádná předpona nekončí na p:

– *pěnkava, zpěv, pět, zápěstí, pěstovat.*

Psaní mě/ mně

Skupina vyslovovaná [mňe] se píše buď **mě** nebo **mně**.

mě

Skupina **mě** se píše vždy v kořenu slova nebo ve slovech, kde se souhláska ň (n) nevyskytuje v jiném tvaru slova nebo ve slově příbuzném:

měsíc, město, mělký, vyměnit; umět (umi), rozumět (rozumí).

mně

Skupina **mně** se píše tam, kde je souhláska ň nebo n i v jiném tvaru slova nebo ve slově příbuzném:

zapomněl (pomni), rozumně (rozumný), domněnka (domnívat se), uzemnění (uzemnit).

*Poznámka: Ve slově **tamější** se píše -mě-, jelikož toto slovo bylo utvořeno od zájmenného příslovce **tam** příponou **-ější** (nikoli od tamní).*

Zájmeno já

mě – ve 2. p. a 4. p. č. j. (*Beze mě to asi nezvládnou. Zapomněl na mě.*)

mně – ve 3. a 6. p. č. j. (*Hovořili spolu o mně. Půjč mně pero.*)

Souhlásky párové

1. Na konci slov se znělé souhlásky párové vyslovují jako neznělé ($b - p$, $d - t$, $d' - t'$, $h - ch$, $v - f$, $z - s$, $ž - š$, v cizích slovech také $g - k$). Pravopis k tomu nepřilíží, takže se znělé souhlásky píší tam, kde je v jiném tvaru téhož slova nebo ve slovech příbuzných znělá souhláska: *zub (zubu)*, *pád (pádu)*, *páv (paví)*, *hrách (hrachu)*, *chlup (chlupatý)*.
2. Ve skupinách párových souhlásek se vyslovuje celá skupina buď zněle, nebo nezněle, ale píše se podle toho, které hlásky jsou v jiných tvarech téhož jména nebo ve slovech příbuzných: *lehký (lehoučký)*, *hebký (heboučký)*, *nehty (nehet)*.

Psaní skupin souhlásek

Někdy se ve výslovnosti některé skupiny souhlásek zjednodušují, pravopis však zůstává beze změny, a to v těchto případech:

– **v kořenech slov** – *dcera, hladce, srdce, jdeme, jste, hřbet*

– **při ohýbání** – *zkratke, kočce, babičce, kostce*

– **při odvozování:**

předponami – *předběhnout, nadhled, nadpis*; (ve složeninách) *půllitr*

příponami – *množství, dětský, tloušťka, měkký, denní*

-nn- se píše:

a/ v takovém případě, pokud tvoříme přídavné jméno příponou **-ný** nebo **-ní** od podstatného jména, jehož kořen končí na **-n**:

den – denní, ráno – ranní, vina – vinný (ve tvaru mužského rodu *vinen* jsou dvě *n* oddělena samohláskou *e* (*vinen*), ve tvaru ženského a středního rodu se píše *-nn-*, tj. *vinna, vinno*);

Pozor: V přídavném jménu *raný* se píše jen jedno *-n-*, jelikož nebylo odvozeno od podstatného jména *ráno*; naopak podstatné jméno *ráno* bylo utvořeno od přídavného jména *raný*.

b/ ve tvarech 2. a 3. stupně utvořených od přídavných jmen a příslovci psaných se dvěma *n*.

-n- se píše:

a/ ve slovech odvozených příponami **-ík, -ice, -ina**:

deník, vinice;

b/ v přídavných jménech odvozených **od názvů zvířat** (zakončených na *n*), protože jsou odvozena příponou **-í** (nikoli **-ní**): *jelení, sloní, mufloní* (pro srovnání: *medvěd-í, orl-í*).

Změny v souhláskových skupinách při odvozování příponami

1. Před příponami **-ka, -ko** zůstávají souhlásky *d', t', ň* většinou beze změny: *sítka, lod'ka*. Někdy se mění v *d, t, n*: *chut' – choutka, zed' – zídka*. V některých spojeních dochází ke kolísání: *skříňka, též skřínka*.
 2. Souhláskové skupiny, které vznikají z poslední souhlásky základního slova a z přípony **-ský, -ství, -stvo**, se zčásti zjednodušují, zčásti zůstávají v nezměněné podobě.
 - ♦ Zůstávají beze změny v případě, je-li poslední souhláskou základního slova *č, š, z, ž, r, ř*:
 - č-ský**: *přeloučský*;
 - š-ský**: *bangladéšský*;
 - z-ský**: *slezský*;
 - ž-ský**: *kroměřížský, mužský*;
 - r-ský**: *velehorský*;
 - ř-ský**: *kovářský*.
 - ♦ Je-li poslední souhláskou základního slova *s* nebo *c*, zjednodušují se:
 - s-ský** na **-ský**: *rakouský, běloruský, portugalský*;
 - c-ský** na **-cký**: *hradecký, kupecký*.
 - ♦ Je-li poslední souhláskou základního slova *k, h, g, ch*, mění se takto:
 - k-ský** na **-cký**: *uzbecký, mexický*;
 - h-ský** na **-žský**: *pražský*;
 - g-ský** v tradičních případech na **-žský**: *konžský (Kongo), rižský (Riga)*; jinde většinou zůstává **-gský**: *chicagský*;
 - ch-ský** na **-šský**: *vlašský (Vlach)*.
- Poznámka: Výjimkou je Čech – český.*
- ♦ Je-li poslední souhláskou základního slova *d, t, n, d', t', ň*, zůstávají nezměněny:
 - petrohradský, dětský*;
 - odchylně je **-ck-** za **-tsk-** u odvozenin od podstatných jmen vzoru „**kuře**“:
 - dítě – děcko*;
 - skupina **-tstv-** se mění na **-ctv-**:
 - knížectví, zvířectvo*.
 - ♦ Ke jménům, která už sama mají ve svém zakončení skupinu **-sk-**, se tvoří přídavná jména koncovkou **-ý**: *Etrusk – etruský*.
 - ♦ U jmen cizího původu na **-berg, -berk, -borg, -burg, -burk, -burgh, -ing, -inky** se před **-ský** odsouvá koncové **-g, -gh** nebo **-k**: *New York – newyorský; Nymburk – nymburský*

To neplatí o východoasijských jménech na **-ing, -ang, -ung**:
Honkong – honkongský.

3. Souhláskové skupiny vznikající při stupňování přídavných jmen na rozhraní základu slova a přípony **-ší** se zachovávají:

hlubší, sušší, vyšší, chudší.

U některých přídavných jmen na **-ký** je však 2. a 3. stupeň zakončen na **-čí**:

hezčí, měkčí.

Předložky a předpony S a Z

Předložka s (se)

- pojí se se 7. pádem (*s tebou, s maminkou, s prací*),
- v knižních výrazech se též pojí se 4. pádem (*kdo s koho, být s to*).

Užívání výrazů *s sebou* a *sebou*:

s sebou:

vzít s sebou, nést s sebou, brát s sebou, vést s sebou

sebou:

- po slovesech, jimiž se označují pohyby těla
mrskat sebou, škat sebou, hýbat (pohnout) sebou
- součástí spojení
jistý (sám) sebou, překvapený sám sebou

Předložka z (ze)

- pojí se s 2. pádem (*ze stolu, ze školy, z nákupu*).

Poznámka: Považuje-li píšící za potřebné naznačit předložkou východisko pohybu z povrchu pryč (po povrchu dolů), může zvolit předložku *s*. I v těchto případech však zůstává základní předložkou *z* a psaní *s se* chápe jako knižní až zastaralé (*sundat se stolu*).

Předložky s (se) a z (ze) by nikdy neměly stát na konci řádku.

Předpona s (se)

- a) se píše u slovesa vyjadřujícího směr **dohromady** nebo kde tento význam, obsažený již ve slovese samém:
scházet se, shromáždit se, sbírat, svírat, slepit, smísit, scelit;
- b) se píše u slovesa vyjadřujícího směr **shora dolů** nebo **z povrchu pryč**, nebo tam, kde tento význam, obsažený již ve slovese samém:
seskočit, sjet, shodit, svézt, setřít, svléci;
- c) se píše **v ustálených případech**:
schovat (se), spáchat, strávit, slevit, stýskat si, skonat, sbohem, shora.

Předpona z (ze)

- a) se píše **u dokonavých sloves utvořených od sloves nedokonavých**, kde vyjadřuje prostou dokonavost:
aktualizovat – zaktualizovat, úročit – zúročit;
- b) se píše **u dokonavých sloves** (a od nich odvozených sloves nedokonavých) **utvořených přímo z podstatných a přídavných jmen**, kde vyjadřuje změnu stavu:
zestárnout, zmodrat, zničit, zvlhnout, zranit;
- c) se píše **u sloves nedokonavých utvořených příponou k slovesům dokonavým**:
zetlívát, zmírat, zmodrávat;
- d) se píše **v několika ustálených případech**:
zhostit se, zkoumat, zkumavka, zkouška, zpěv, zpytovat, způsob, zpupný, způsobný, zřící se, zřít, ztepilý a další odvozeniny těchto slov.

U příslovci vzniklých z předložkových výrazů (*u tzv. příslovečných spřezek*) se píše s- nebo z- ve shodě s předložkou původního předložkového výrazu – sbohem, shora, shora; zleva, zcela; zblízka, zdaleka.

Dvojice slov různého významu rozlišených jen předponou s(e)- a z(e)-

♦ významy, pravopis i výslovnost odlišena

sedřít (<i>kůži z těla</i>)	zedřít (se) (<i>námahou</i>)
sjednat (<i>dohodu</i>)	zjednat (<i>pořádek</i>)
slézat, slézt (se) (<i>dolů nebo dohromady</i>)	zlézat, zlézt (<i>hory</i>)
slíbat (<i>líbáním setřít</i>)	zlíbat (<i>někoho</i>)
smazat (<i>mazáním setřít</i>)	zmazat (<i>umazat</i>)
smotat (<i>svinout</i>)	zmotat (<i>poplést</i>)
sválet (<i>ze svahu</i>)	zválet (<i>poválet</i>)
svést (<i>ke zlému, dolů</i>)	zvést (<i>zkazit</i>)
svolit (<i>dát souhlas</i>)	zvolit (<i>vybrat</i>)

♦ pravopis odlišen, výslovnost nikoli

sbít (<i>přítloci k sobě</i>)	zbít (<i>nabít někomu</i>)
sběh (<i>lidu</i>)	zběh (<i>dezertér</i>)
shlédnout (<i>pohledět shora dolů</i>)	zhlédnout (<i>spatřit</i>)
sjednat (<i>přednášku</i>)	zjednat (<i>nápravu</i>)
skosit (<i>kosou posekat</i>)	zkosit (<i>učinit kosým</i>)
skreslit (<i>v tech. kreslení</i>)	zkreslit (<i>nepřesně podat</i>)
skroutit (<i>dohromady</i>)	zkroutit (<i>překroutit</i>)
správa, spravovat (<i>opravit, řídit</i>)	zpráva, zpravovat (<i>informovat</i>)
stěžovat si (<i>naříkat</i>)	ztěžovat si (<i>činit obtížným</i>)
stlouci (<i>dohromady</i>)	ztlouci (<i>zbít někoho</i>)
sužovat (<i>utlačovat</i>)	zužovat (<i>činit úzkým</i>)

♦ předpona s(e)- nebo z(e)- význam jen nepatrně pozměňuje a odstiňuje

(Vzhledem k významové blízkosti takových dvojic slov není užití té či oné předpony závazné.)

schvátit	zchvátit
schytat	zchytat
smáčknout (se)	zmáčknout (se)

Délka samohlásek

OZNAČOVÁNÍ DÉLKY

České samohlásky jsou buď krátké – *i/y, e (ě), a, o, u*; nebo dlouhé – *í/ý, é, á, ó, ú (ů)*.

Délka samohlásky *u* se označuje buď čárkou (*ú*), nebo kroužkem (*ů*).

ú

- a) na začátku slov:
úlet, úžeh, úprava, úroda;
- b) po předponě a na začátku druhého členu složeniny:
mimo/úrovňový, ne/úrodný;
- c) v citoslovcích:
vrkú, bú, hú;
- d) ve slovech přejatých:
např. kúra (léčebná), túra, fúze, skútr, múza, ragú.

ů

- a) uvnitř slova:
půl, kůlna, můra, fůra, nůše;
- b) v koncovkách 2. a 3. p. č. mn. podstatných jmen
pánů, mužů; hradům, strojům, městům;
- c) v zakončení příslovčí:
dolů, domů;
- d) v přejatých slovech:
růže, růž, trůn, lůza.

Poznámka:

Krátké **u** se píše ve slovech s příponami **-ra, -urní, -urový**, přestože se vyslovuje dlouze: např. *kultura, inventura, strukturní*.

Výslovnostní rozdíl mezi samohláskou dlouhou a krátkou není u všech samohlásek a v každém postavení stejně výrazný a ustálený. Pravopisný rozdíl délky se proto řídí zřeteli mluvnickými, neboť výslovnost nemůže být spolehlivou oporou.

STŘIDÁNÍ KRÁTKÝCH A DLOUHÝCH SAMOHLÁSEK

A/ Střídání při tvoření slov

I. Podstatná jména

Změnu v délce samohlásky základního slova mívají podstatná jména utvořená od sloves s dlouhou samohláskou v infinitivu příponami **-č, -tel, -dlo, -tko**, dále slova utvořená příponami **-ář, -árna, -írna** a slova zdrobnělá odvozená příponami **-ka, -ek, -ko**. Při tvoření předponami se dluží samohláska v předponě (na-, při-, u-, vy-, za-; *např. příkaz, úsilí, výsluní, nábřeží, záruka*).

Podstatná jména tvořená od slovesných základů mají v základu slova buď slabiku krátkou, nebo dlouhou, anebo u některých délka kolísá.

1. Délka samohlásky základového slova se mění:

bič, vysavač, prodavač, ctitel, křtitel, mstitel, bidlo, čidlo, rydlo, pisátko, struhátko, stupátko, kramář, mlynář, mydlář, kavárna, vinárna, pekárna.

2. Délka samohlásky základového slova se nemění:

hráč, spáč, rýč, přítel, léčitel, mýdlo, prádlo, šídlo, ořezávátko, párátko, spínátko, naslouchátko, čítárna, jízdařna, lékárna, mlékárna, účtárna.

Podstatná jména odvozená **od sloves na -ovat** délku slova zachovávají: *zkrášlovatel (zkrášlovat), rýhovadlo (rýhovat).*

3. Délka kolísá:

uváděč – uvaděč, vyjednavač – vyjednaváč, slévač – slevač, vyjednavač – vyjednaváč; odesílatel – odesílatel, vysílatel – vysílatel, zasílatel – zasílatel; umývadlo – umyvadlo, dmýchadlo – dmychadlo; knoflíkář – knoflíkář, košíkář (košíkářka) – košíkář (košíkářka), perníkář – perníkář, písárna – písárna, králikárna – králikárna.

4. Při tvoření podstatných jmen předponami se pravidelně dluží samohláska v předponách **na-, při-, u-, vy-, za-:**

nábřeží, nález, příjmení, přínos, ústava, východ, výsluní, základ, zákulisí.

5. U podstatných jmen na **-ka se samohláska v předponě nedluží, následuje-li slabika dlouhá: *nabídka, přihláška, ukázka, vyhlídka, zatáčka.***

Odchytkou jsou slova *výpůjčka, zápůjčka*, u nichž se samohláska v předponě dluží a slova *nálevka, námitka, výjimka*, kde se kořenová samohláska krátí. Dvojím způsobem je možné napsat slovo *výhrůžka* i *vyhrůžka*.

II. Přídavná jména

Délku samohlásky základního slova krátí přídavná jména tvořená příponami **-telný, -í, -ský, -(c)ký** a **-cí**.

1. Délka samohlásky základového slova **se mění**:

znatelný, čitelný, smytelný, dosažitelný, snesitelný, dokazatelný, vzdělavatelný, odpočítatelný, nevyvratitelný, čapí, ptačí, vraní, žabí, muší, králičí, trpasličí, rajský, panský, panství, básnický, stranický, zednický, mělnický, zahradnictví.

2. Délka samohlásky základového slova **se nemění**:

nevyléčitelný, stíhatelný, neprozkoumatelný, dívčí, beránčí, býčí, jestřábí, krokodýlí, motýlí, skřivánčí, nezvládnutelný, neobsáhnutelný.

3. Délka **kolísá**:

paví – páví, ovládatelný – ovladatelný, potrádatelný – postradatelný, nepopíratelný – nepopíratelný, rozčilený – rozčilený, obyvatelný – obyvatelný, karvinský – karvinský.

Poznámka: Přídavná jména účelová s příponou -cí utvořená od sloves a vyjadřující, nač něco je, k čemu něco sloučí, mají před příponou -cí vždy samohlásku krátkou: balicí (papír), bicí (hodiny), čistící (prostředek), řídící (páka) aj. Tyto je však nutno odlišovat od přídavných jmen dějových, která vyjadřují právě probíhající děj (např. vůz kropící silnici).

III. Slovesa

Změna v délce samohlásky základového slova se vyskytuje u některých sloves odvozených příponami **-at, -it** a **-ovat**.

1. Dlouhá samohláska **se krátí**:

hmátnout (hmatat), hrábnout (hrabat), máznout (mazat), čísnout (česat), říznout (řezat), táhnout (tahat), zedničit (zedník), pytláčit (pytlák), hospodařit (hospodář), pracovat (práce).

2. Délka **se nemění**:

sekat (seknout), stříkat (stříknout), razítkovat (razítko), řadit (řada), rýmovat (rým), rámovat (rám), známkovat (známka).

3. Délka **kolísá**:

stříhat – stříhat, osídlavat – osídlavat, rozmíst'ovat – rozmíst'ovat.

B/ Střídání v různých tvarech téhož slova

V kořenech některých tvarů téhož slova se střídají samohlásky krátké a dlouhé:

hrách – hrachu, jméno – jmen, záda – zad, chléb – chleba, jáma – jam, kámen – kamene, zdravý – zdrav, náš – našeho, pít – pil, svítit – svít’.

II. Psaní slov přejatých

V psaní slov cizího původu činíme rozdíl mezi **slovy obecnými a vlastními jmény**.

A. Slova obecná

O jejich pravopise rozhoduje míra jejich zdomácnění a rozšíření v češtině. Slova řídka a úzce odborná se píší pravopisem jazyka, z něhož byla přejata; slova zdomácnělá se píšou pravopisem českým.

Původním pravopisem se píší

a/ slova omezená na úzký okruh uživatelů, slova úzce odborná nebo knižní, slova mající povahu mezinárodních značek, slova, která označují skutečnosti týkající se pouze cizích zemí, a slova, která si podržují vztah k zemím svého původu:

abbé, rendez-vous, brutto, netto, watt, ytterbium, newton, coulomb;

b/ slova (*především francouzská a anglická*), která jsou částečně zdomácnělá, avšak jejichž výslovnost se liší od písemné podoby:

pizza, menu, cha-cha, interview, revue;

c/ citáty z jazyků písičích latinkou:

fair play, ad acta, ex post, a priori, ad hoc, via facti;

d/ výrazy hudební:

allegro, adagio, scherzo, vivace.

Počestěným pravopisem se píše

slova zdomácnělá, v jazyce rozšířená, a běžné výrazy odborné. Způsob psaní těchto slov zpravidla odpovídá jejich české výslovnosti í.

1. **ae, oe**, které se vyslovují jako [e, é] → e, é

aféra, sféra, ekonomie, rentgen

Poznámka: Uvedené skupiny se však píše tam, kde se takto vyslovují: kánoe, aerobik, aeroplán aj.

2. **c**, které se vyslovuje jako [k]

qu

gu

w

y, které se vyslovuje jako [j]

rh

ck, které se vyslovuje jako [k]

→ *k: kakao*

→ *kv: kvinta*

→ *gv: lingvista*

→ *v: tramvaj*

→ *j: jachta*

→ *r: rododendron*

→ *k: hokej*

3. **th** (ve slovech řeckého původu) → t

estetika, atletika, teorie, teologie, metoda, etan

V úzce odborných slovech a jejich odvozeninách se zachovává th.

4. Zjednodušují se písmena původně zdvojená (ss, ll, mm, nn aj.)

adresa, komise, pesimista, tenis, dilema, fotbal, volejbal

Původním i počestěným pravopisem se píše

slova, která postupně zdomácnují:

jazz i džez;

runway i ranvej.

Psaní **S** a **Z**

Původní s psáno jako z

a/ Ve slovech zdomácnělých se původní s vyslovované v češtině jako z píše z:

analýza, azyl, dezert, dimenze, pauza, oáza, poezie, univerzita, invaze, organizace.

b/ Dále se píše z ve slovech jako *exkurz, impulz, konkurz, kurz, pulz* a ve slovech od nich odvozených.

c/ Po předponě *kon-* latinského původu:
konzerva, konzervatoř, konzul, konzistence, konzum.

Původní s psáno jako s nebo z

a/ V některých slovech se píše s nebo z ve shodě s dvojí spisovnou výslovností:
buzola i busola, diskuze i diskuse.

b/ Vyslovované z se píše jako z i s v příponě *-ismus*:
romantismus i romantismus, mechanizmus i mechanismus, kapitalismus i kapitalismus.

c/ Při psaní slov s původními předponami *des-* a *de-* a ve slovech od nich odvozených se řídíme spisovnou výslovností:
dezaktivace, deziluze, dezinfekce, desublimace.

Původní s zachováno

a/ Pouze s se píše ve slovech s původní latinskou předponou *dís-*:
disproporce, disharmonie, disfunkce, disimilaci.

b/ Pouze s se píše ve slovech pravopisně nepočestěných:
laser, cirrhosis.

Označování délky samohlásek

Délka se **označuje**:

a/ v základech slov:
akvárium, anténa, kostým, schéma, tón, rádio, plénum, fúze, túra, kúra, árie, islám, konkrétní;

b/ v zakončení slov: **-é** (*filé, resumé*), **-ém** (*parfém, emblém, problém*), **-én** (*dezén, drén, refrén, pozor však na chemické názvy – viz níže*), **-ér** (*restaurátér, remorkér*), **-éza** (*ortéza, syntéza*), **-iáda** (*olympiáda, triáda*), **-ián** (*vegetarián*), **-iéra** (*voliéra*), **-ín** (*etamín, vatelín, delfín, albín; pozor však na chemické názvy – viz níže*), **-ína** (*disciplína*,

vazelína, vitrína, medicína), -má (apartmá), -oár (pisoár, rezervoár), -óza (viróza, nervóza), -ózní (nervózní), -ózový (celulózní), -ýn (manekýn), -ýza (analýza).

U přídavných jmen odvozených od slov, v jejichž základu je samohláska dlouhá, někdy tuto samohlásku krátí, někdy ji ponechávají dlouhou.

Dlouhá samohláska zůstává zpravidla u přídavných jmen s příponou **-ový, -ský, -ní, -ný**:

ekzémový, sériový, instalátorský, diktátorský, materiální, módní.

U přídavných jmen odvozených jinými příponami se dlouhá samohláska základu většinou krátí:

systematický, schematický.

Délka se **neoznačuje**:

a/ v zakončení odborných názvů – chemických prvků, sloučenin, názvů biologických a lékařských:

acetylen, benzen, karoten, fosgen, amin, anilin, glycerin, penicilin;

Poznámka: V názvech některých chemických prvků označování délky kolísá: bor i bór, chlor i chlór, jod i jódný. Jsou-li použity v odborném textu, zpravidla se délka nepíše.

b/ v zakončení slov na **-iv; -iva; -ivum; -ivní; -ida**:

masiv, archiv, lokomotiva, ofenziva, aktivum, pasivum, bronchitida, aktivní, pasivní;

c/ v zakončení slov na **-emie; -erie; -on; -onek; -onový; -onka**:

epidemie, leukemie, baterie, galerie, aceton, balkon, citron, fejeton, karton, ozon, šampion, vagon, balonek, vagonek, mahagonový, citronový, elektronka, baronka, vagonka;

d/ v zakončení slov na **-ura; -urka; -urový; -urní**:

brožura, inventura, korektura, kultura, miniatúra, armaturový, fakturový, kulturní;

e/ v zakončení slov na **-una**:

laguna.

Podle původního pravopisu se **zachovává**:

a/ psaní *i, y*:

hydrant – historie; gymnázium – gigant, dynastie – distribuce, pyramida – opium;

S měkkým *-i* se píší slabiky **di, ti, ni** i v případě, že se vyslovují *dy, ty, ny*:

diktát, politika, komunikace, recidiva, lokomotiva.

Poznámka: V některých zdomácnělých slovech se píše po *h, ch, k, r, d, t, n* písmeno *y* bez zřetele na původ slova – *rytíř, trylek, krokodýl, terpentýn, trenýrky.*

b/ písmeno **x** bez zřetele k tomu, jak se vyslovuje [*ks, gz*]:
praxe, existence, index;

c/ psaní skupin souhlásek znělých a neznělých, bez zřetele k tomu, zda ve výslovnosti dochází k znělostní spodobě:
fotbal, abstinence, ahrupce, adsorpce, ekzém, subtilní, subskribovat.

B. Vlastní jména

I. JMÉNA OSOBNÍ

1. Pocházejí-li jména z jazyka, který užívá latinské abecedy, píší se zásadně průvodním pravopisem:
Leonardo da Vinci, Vincent van Gogh, Ludwig van Beethoven, Caesar.

Poznámka: U jmen některých význačných historických osobností se píše jméno v počestělé podobě: *Kryštof Kolumbus, Mikuláš Koperník.* V počestěné podobě se užívá též jmen cizích panovníků, feudálů, papežů, světců atd.: *Jan Pavel II., Alexandr Veliký, Tomáš Akvinský.*

2. Pocházejí-li jména z jazyka, který užívá jiného písma než latinky, přepisují se podle zavedených transliteračních nebo transkripčních pravidel. Užívají-li tyto jazyky zcela jiného písma (čínština), přepisují se jména tak, aby se písmeny české abecedy přibližně vystihla jejich výslovnost: *Alexej Nikolajevič Tolstoj, Buddha, Mao Ce-tung.*

II. JMÉNA ZEMĚPISNÁ

1. Pocházejí-li jména z jazyka, který užívá latinské abecedy, píší se většinou průvodním pravopisem (a to i v případě, že jsou počestělá):
Le Havre, New Mexico, Seina, Nex York, Monte Carlo.

Poznámka: *Původní pravopisná podoba se zachovává zpravidla i u slov odvozených.*

2. U jistého počtu zeměpisných jmen užíváme vžitě podoby počeštěné (s důsledným označováním délky). Jsou to např.:
jména měst a osad: *Alžír, Bělehrad, Bukurešť, Kyjev, Varšava, Řím*;
jména řek, moří a horstev: *Visla, Himálaj, Apeniny*;
jména dílů světa, jejich částí, zemí, krajin aj.: *Amerika, Afrika, Itálie, Francie, Čína*.

Poznámka: *Pokud by užití písmen neobvyklých v české abecedě činilo technické (typografické) nesnáze, nahrazují se tato písmena písmeny s nejbližší zvukovou platností, někdy také příslušnými písmeny bez rozlišovacího znaménka: Francois (François), Piontek (Piątek), Nimes (Nîmes).*

3. Zeměpisná jména pocházející z jazyků, které užívají jiného písma než latinky, se přepisují podle zavedených pravidel:
Tokio, Soul, Peking, Írán.

ZKRATKY A ZNAČKY

I. Zkratky

Zkratky, které vznikly zkrácením názvů psaných s velkým písmenem na začátku, se píšou s počátečním písmenem velkým. Ostatní zpravidla s počátečním písmenem malým. Jinak užíváme velkých písmen u některých značek.

1. Nejobvyklejší způsob je ten, že se vypisuje **první písmeno slova** nebo slov daného spojení anebo počáteční skupina písmen, někdy slabika nebo i více slabik tak, aby zkratka končila souhláskou. Za takto zkráceným slovem se píše **tečka**, po níž pak následuje buď mezera nebo interpunkční znaménko (dvojtečka, otazník, vykřičník, nikdy však druhá tečka). Pokud však zkrácení neznamená podstatnou úsporu nebo pokud by nebyla zkratka jednoznačná, ponechává se slovo v plném znění.

příklady: *p.* (pan, pánové), *popř.* (popřípadě), *r.* (rok), *zvl.* (zvláště), *v. r.* (vlastní rukou), *atd.* (a tak dále), *apod.* (a podobně), *s. r. o.* (společnost s ručením omezeným), *k. s.* (komanditní společnost), *v. v. i.* (veřejná výzkumná instituce), *ved. odd.* (vedoucí oddělení)

Často se zkracují **jména rodná** (křestní), a to buď počátečním písmenem nebo počáteční skupinou písmen končící souhláskou. Podobně se zkracují přívlastky a bližší místní určení v zeměpisných jménech.

příklady: *Ant.* – Antonín, *H. Králové*, *St. Boleslav*, *Ústí n. Lab.*, *K. Vary*

Zkratka se tvoří **z psané podoby** slova.

špan. (španělský; *nikoli špař.*), *lat.* (latinský), *ve zn. pozd. předpisů* (ve znění pozdějších předpisů)

Složená slova se zkracují tak, že se spojí počáteční písmena (skupiny písmen) obou částí:

<i>čs.</i>	československý
<i>jz.</i>	jihozápadní
<i>atd.</i>	a tak dále
<i>tzn.</i>	to znamená

<i>např.</i>	například
<i>popř.</i>	popřípadě
<i>tzv.</i>	takzvaný, tak zvaný.

Ustálené zkratky

Zkratky akademických titulů

– u absolventů bakalářského studia:

<i>Bc.</i>	– bakalář
<i>BcA.</i>	– bakalář umění

– u absolventů magisterských studijních programů:

<i>Ing.</i>	– inženýr (<i>dříve uváděn i ve zkratce ing.</i>)
<i>Ing. arch.</i>	– inženýr architekt (<i>dříve uváděn i ve zkratce ing. arch.</i>)
<i>MUDr.</i>	– doktor medicíny
<i>MDDr.</i>	– zubní lékař (<i>dříve MSDr.</i>)
<i>MVDr.</i>	– doktor veterinární medicíny
<i>MgA.</i>	– magistr umění
<i>Mgr.</i>	– magistr

– *Absolventi, kteří získali akademický titul magistr, mohou vykonat v téže oblasti studia státní rigorózní zkoušku. Po jejím vykonání se udělují tyto akademické tituly:*

<i>PhDr.</i>	– doktor filozofie
<i>PaedDr.</i>	– doktor pedagogiky
<i>RSDr.</i>	– doktor sociálních věd
<i>RCDr.</i>	– doktor ekonomických věd
<i>JUDr.</i>	– doktor práv
<i>RNDr.</i>	– doktor přírodních věd
<i>PharmDr.</i>	– doktor farmacie
<i>ThLic.</i>	– licenciát teologie
<i>ThDr.</i>	– doktor teologie (<i>pro oblast katolické teologie „licenciát teologie“</i>)

Zkratky doktorských titulů uváděných před jménem lze zkrátit rovněž na *dr.* Za zkratkou titulu doktor (bez rozdílu tvaru v jednotlivých pádech, číslech i pro ženskou podobu) se píše tečka.

Jinak se zkracuje označení členství v **akademii věd**.

<i>akad.</i>	– akademik
<i>ing. arch.</i>	– inženýr architekt
<i>akad. arch.</i>	– akademický architekt

Zkratky akademicko-vědeckých titulů

Tyto zkratky se píší za jménem.

<i>Ph.D.</i>	– doktor (bez mezery po první tečce)
<i>Th.D.</i>	– doktor teologie) – (bez mezery po první tečce)
<i>CSc.</i>	– kandidát věd
<i>DrSc.</i>	– doktor věd
<i>Dr.</i>	– doktor
<i>DSc.</i>	– doktor věd
<i>dr. h. c.</i> (doctor honoris causa)	– čestný doktor

Poznámka: *Zkratky akademicko-vědeckých titulů, uváděných za jménem, jsou ve větě v pozici tzv. přístavku. Proto se oddělují z obou stran čárkami.*

Zkratky vědecko-pedagogických titulů

Tyto zkratky se píší před jménem počátečním malým písmenem.

<i>doc.</i>	– docent
<i>prof.</i>	– profesor

Zkratky vojenských hodností

<i>voj.</i>	– vojín
<i>sv. či svob.</i>	– svobodník
<i>des.</i>	– desátník
<i>čef.</i>	– četař
<i>rtn.</i>	– rotný
<i>rtm.</i>	– rotmistr
<i>nrtm.</i>	– nadrotmistr
<i>šrtm.</i>	– štábní rotmistr
<i>pprap.</i>	– podpraporčík
<i>prap.</i>	– praporčík
<i>nprap.</i>	– nadpraporčík
<i>šprap.</i>	– štábní praporčík
<i>ppor.</i>	– podporučík
<i>por.</i>	– poručík
<i>npor.</i>	– nadporučík
<i>kpt.</i>	– kapitán
<i>mjr.</i>	– major
<i>pplk.</i>	– podplukovník
<i>plk.</i>	– plukovník
<i>brig. gen.</i>	– brigádní generál
<i>genmjr.</i>	– generálmajor
<i>genpor.</i>	– generálporučík
<i>arm. gen.</i>	– armádní generál

2. Jestliže se slovo krátí začátkem a koncem (*zřídka*), tečka za zkratku nepatří.

pí
cca

paní
circa

II. Zkratková slova

Zkratková slova jsou zkratky, které mají charakter slov (skloňují se, popř. jsou základem dalšího odvozování). Velká většina jich vzniká z celých počátečních slabik víceslovných názvů, na něž mohou být mnohdy ještě rozvedena.

Zejména jde o názvy institucí a podniků: *Bytex* – Bytový textil, *Čedok* – Česká dopravní kancelář aj.

III. Značky

Značky jsou ustálené grafické prvky, kterých užíváme k vyjádření některých základních pojmů. Tečka se za nimi nepíše. Jedná se o **zkratky slov domácích i cizích** (*kg, l, m, t, q, Kč*); **písmena řecké abecedy** (zářeni, funkce) a také **nepísmenné grafické znaky** (§ – *paragraf*, ° – stupeň, ‰ – promile).

Psaní velkých a malých písmen je u jednotlivých značek přesně stanoveno.

K značkám písmenným patří značky:

měr: *m* = metr, *cm* = centimetr, *dm* = decimetr, *km* = kilometr, *m*² = metr čtvereční, *m*³ = metr krychlový, *a* = ar, *ha* = hektar, *ks* = kus, *l* = litr

vah: *g* = gram, *dg* = decigram, *kg* = kilogram, *dag* = dekagram (*dříve dkg*), *q* = cent

měn: *h* = haléř, *Kč* = koruna česká, *fr* = frank

fyzikálních veličin a jednotek: *f* = síla, *t* = čas, *s* = dráha, *g* = zemské zrychlení, *V* = volt, *W* = watt, *B* = byte

matematických pojmů: r = poloměr, $\sin$ = sinus, $\cos$ = cosinus, $\tan$ = tangens, $\log$ = logaritmus

hudebních pojmů: p = piano, f = forte aj.

chemických prvků: C = uhlík, Al = hliník, $NaCl$ = chlorid sodný

Mezi číslicí a značkou **je mezera**. **Mezera se ovšem nepíše**, jestliže se značkami vyjadřuje přídavné jméno (*10km rychlost* = desetikilometrová rychlost, *8% roztok* = osmiprocentní roztok) nebo je značka vyjádřena slovně (*10kilometrová rychlost*, *8procentní roztok*).

Bez teček se píší tzv. iniciálové zkratky: názvy států (*USA*), názvy institucí a organizací (*EU*), názvy podniků (*ČEZ*), názvy veřejných akcí (*LOH*), názvy historických událostí (*SNP*), ustálené zkratky názvů novin a časopisů (*MF dnes*).

Značkami jsou i číslice:

arabské – 1, 2, 3 ... 0

římské – I, V, X, L, C, D, M

a jejich seskupení – 4578, 9 654 278; MCMXXV.

Tečka se píše za číslovkou řadovou (*od 8. hod. – od osmé hodiny, ve 4. svazku – ve čtvrtém svazku*). **Tečka se píše** též v případech, kdy se v datu označuje den a měsíc jen číslicemi a mezi číslicemi označujícími hodiny a minuty (3. 8. 1978 ve 4.20).

Tečka se nepíše v případě, že se číslo může číst jako číslovka základní i řadová. V tom případě stojí číslice vždy za jménem, i když má platnost číslovky řadové. To se týká údajů letopočtu, údajů bibliografických, řadových číslovek udávajících díly nebo svazky knih a ročníky časopisů, stránek knihy nebo časopisu, kapitol, odstavců, řádků, veršů, paragrafů apod., označování administrativních částí a složek (městských obvodů, čtvrtí, poštovních úřadů, závodů apod.).

PSANÍ VELKÝCH PÍSMEN

Při psaní užíváme dvojí podoby písmen, písmen malých a velkých. Obojí písmena mají stejnou hláskovou platnost.

Pravidla o psaní velkých počátečních písmen se týkají:

- I. **slov a pojmenování** – odlišují se tak vlastní jména a takzvané vlastní názvy (tj. jména užívaná jako vlastní),
- II. **jev**, který pisatel hodnotí jako významný, **hodný úcty**,
- III. větných celků – **označování začátku vět** jednoduchých a souvětí.

I. Velká písmena u vlastních jmen a názvů

Velká písmena se píšou, jedná-li se o:

a/ vlastní jména a názvy živých bytostí:

jména osobní, tj. jména rodná (křestní) a příjmení, přezdívký, jména umělecká:

Božena Němcová, Karolína Světlá, Bedřich Smetana;

b/ jména národní, kmenová a obyvatelská, náboženská:

Čech, Pražan, Brňák; Bůh, Hospodin, Stvořitel, Mesiáš, Ukřižovaný, Duch svatý, Prorok (= Mohamed);

Poznámka: Jména příslušníků antropologických skupin se píšou s malým písmenem: např. černoch, běloch, indián.

c/ jména pohádkových a jedinečných nadpřirozených bytostí:

Červená karkulka (Karkulka), Rumcajs, Sněhurka;

d/ jména zvířecí:

Bobík, Šemík, pták Ohnivák;

S velkým počátečním písmenem se píše také přídavná jména přivlastňovací odvozená od vlastních jmen osobních příponami

-ův (-ova, -ovo) a -in (-ina, -ino):

Nerudovo dílo, Máchovo jezero.

Poznámka: V přídavných jménech odvozených od vlastních jmen příponou **-ský, -ovský** se však píše písmeno **malé**: sokolský slet, čapkovský humor, švejkovský typ.

e/ jména zeměpisná:

Afrika, Středomoří, Čechy, Krkonoše, Vltava;

Poznámka: V zeměpisných názvech obsahujících jméno druhové (moře, ostrov, poloostrov, hora, kraj, ulice, třída, náměstí, most) pokládáme za vlastní název jen rozlišující **přívlastek** shodný nebo neshodný, a proto se píše **s velkým písmenem**, ať stojí na kterémkoli místě. Druhové jméno zůstává jménem obecným a má vždy písmeno malé (Jaderské moře i moře Jaderské, poloostrov Pyrenejský i Pyrenejský poloostrov, Jizerské hory).

f/ jména místní, tj. jména obcí a jejich části (čtvrtí a sídlišť), dále jména ulic, náměstí, významných staveb, sadů aj.:

České Budějovice, Nové Město, Jablonec nad Nisou, Český Krumlov, Staroměstské náměstí, Riegrovy sady (v Praze), Pražský hrad;

g/ jména hvězdářská:

Slunce, Měsíc, Země, Mars, Venuše, Velký vůz, Mléčná dráha;

Poznámka: V užití jiném než odborně hvězdářském se píše země, měsíc, slunce s malým počátečním písmenem.

h/ oficiální názvy významných mezinárodních institucí, organizací a jejich orgánů; názvy států:

Organizace spojených národů (OSN), Rada bezpečnosti, Evropská unie (EU); Česká republika, Spojené království Velké Británie a Severního Irsku;

i/ orgány států, oblastí, měst apod.:

Kancelář prezidenta republiky, Úřad vlády České republiky, Parlament České republiky, Ministerstvo vnitra;

j/ názvy politických stran a společenských organizací:

Občanská demokratická strana (ODS), Česká strana sociálně demokratická (ČSSD);

k/ oficiální názvy vědeckých, vzdělávacích, kulturních a tělovýchovných institucí:

Akademie věd České republiky, Karlova univerzita (i Univerzita Karlova), Janáčkova akademie múzických umění, České vysoké učení technické (ČVÚT) v Praze, Národní divadlo;

l/ názvy knih, učebnic, časopisů, novin, rubrik, článků, relací (rozhlasových a televizních), uměleckých děl a výtvorů (divadelních, hudebních, výtvarných a filmových):

Smetanova Prodaná nevěsta, hymna Kde domov můj; Pražské jaro (hudební festival), Lidové noviny;

m/ jména (nebo značky) některých výrobků:

hodinky Omega, zubní pasta Colgate, minerální voda Poděbradka;

n/ označení významných dějinných událostí, oficiální názvy politických a kulturních akcí, památných dnů a svátků, soutěží a jejich trofejí:

Velká francouzská revoluce, Pražské povstání, Mezinárodní hudební festival Pražské jaro, Mistrovství světa v kopané v USA;

Poznámka: obecné pojmenování takových akcí se však píše s písmenem malým: např. zimní olympijské hry, mistrovství světa v kopané.

o/ významné památkové dny a svátky:

Štědrý den, Vánoce, Velikonoce, Boží hod vánoční, Nový rok, Svatodušní svátky, Den díkůvzdání;

p/ jména vyznamenání, řádů a cen:

čestná plaketa Nadace Charty 77, Řád bílého lva, Řád T. G. Masaryka, Řád za statečnost, Nobelova cena míru, Cena Thálie.

II. Velká písmena jako výraz úcty

Velká písmena se píšou jako výraz úcty:

- v korespondenci u osobních a přivlastňovacích zájmen 2. osoby (*Ty, Tvůj, Vy, Váš*);
- v náboženských textech (*Bůh*).

III. Psaní velkých písmen na začátku větných celků

Velká písmena na začátku větných celků se píší:

- a) na začátku každého větného celku ukončeného tečkou, otazníkem, vykřičníkem;
- b) na začátku nadpisů, záhlaví, adres apod. umístěných na samostatném řádku, i když za nimi není žádné punkční znaménko;
- c) po dvojtečce, následuje-li výčet nebo uvozuje-li přímou řeč.

Malým písmenem je třeba psát pojmenování označující:

- funkce, pracovní zařazení: *prezident republiky, generální guvernér, ministr financí*;
- jazyky: *čeština, angličtina, němčina*;
- učební, studijní předměty, obory: *český jazyk, matematika, historie; zápočet z makroekonomie; učební obor prodavač*;
- názvy dnů a měsíců: *pondělí, úterý; leden, únor*;
- názvy měn: *koruna, euro, americký dolar*;
- názvy zvířecích plemen: *německý ovčák, pudl, jorkšírský teriér*.

HRANICE SLOV V PSANÉM TEXTU

I. Spřežky

V písmu se zřetelně vyznačují slova tím, že se od sebe oddělují, že se píše každé slovo zvlášť. Zvlášť se píše také předložky, které teprve ve spojení se jmény nabývají určitého významu a ve výslovnosti se s nimi spojují: *na hoře, ve městě, ve škole, do obchodu*.

Někdy se však ve spojení předložky se jménem (ať podstatným, přídavným, zájmenem nebo číslovkou) nebo s příslovcem ztrácí původní samostatný význam obou složek, předložky a jména nebo příslovce, a spojení má pak význam příslovce (příslovečný). Vzniká tzv. **příslovečná spřežka**, a ta se píše **dohromady**, jako jedno slovo:

nahoře, doleva, doprava, přitom, předtím, potom, natřikrát, odnaproti, předloni, navíc.

Některá spojení se píše **obojím způsobem**, tj. dohromady i zvlášť. Mezi příslovečným předložkovým výrazem a spřežkou není žádný významový rozdíl:

na jemno i najemno, z počátku i zpočátku, do měkka i doměkka, na příklad i například, na plno i naplno, mimo to i mimoto.

Jediný rozdíl bývá v četnosti užívání. Některé výrazy se objevují v psané podobě více jako dvě slova, u jiných převažuje podoba jednoslovná.

Obdobné zásady jako při psaní příslovečných spřežek platí i pro psaní spřežek jiných: *kolemjdoucí, prácešchopnost*. Dohromady se píšou též složené číslovkové výrazy: *jedenadvacet, stopadesátý* (narozdíl od *dvacet jedna, sto padesát čtyři*).

II. Spojovací čárka – spojovník

Někdy je mezi sousedními slovy těsnější spojení, a to se naznačuje krátkou spojovací čárkou – **spojovníkem (-)** (*píše se mezi slova nebo jejich částí, a to bez mezer*).

Spojovník se píše:

a/ mezi jednotlivými členy podvojných vlastních jmen (složených ze dvou jmen samostatných, ale tvořících nedílný celek):

Rimskij-Korsakov; Frýdek-Místek, nádraží Praha-Holešovice aj.;

b/ u složených přídavných jmen, je-li mezi jejich členy vztah vzájemnosti:

slovník česko-anglický, labsko-oderský průplav;

c/ mezi částmi některých slov přejatých:

ping-pong, moucha tse-tse.

d/ k významovému rozlišení některých přídavných jmen, např. *šedo-modrý* (tj. *šedý a modrý na rozdíl od šedomodré, tj. šedý odstín modré barvy*).

Dohromady, bez spojovací čárky, se píšou taková složená přídavná jména, která se vážou na ustálené, často terminologizované spojení určujícího přídavného jména se jménem podstatným, např. *lehkoatletický, středoškolský, vědeckovýzkumný*, a dále přídavná jména, mezi jejichž členy je vztah vylučovací: *červenobílý, hluchoněmý*.

Spojka **-li** se připojuje spojovníkem zpravidla k prvnímu slovu věty: *např. víš-li, ne-li*. Tam, kde je **-li** součástí spojky, píše se bez spojovací čárky: *čili, ačkoli, nežli, nebolí, zdali, jestliže*.

III. Dělení slov

Pro dělení slov platí následující pravidla:

- Dělí se jen slova víceslabičná, a to na hranici slabik. Tvoří-li první slabiku jediná samohláska, není obvyklé ji nechat samostatně na řádku. Rovněž neodsouváme na nový řádek ojedinelou hlásku.
- Tvoří-li slabičnou hranici dvě souhlásky, uplatňuje se tendence rozdělit souhláskovou skupinu mezi sousedící slabiky (*pros-tor, trak-tor, kot-va*), *přestože druhá varianta (pro-stor, tra-ktor, ko-tva)* je rovněž možná.
- Složená slova se z důvodu větší zřetelnosti pro čtoucího preferuje dělit podle částí složeniny (*země-koule, míru-milovný, modro-bílý*).
- U slov, u nichž lze zřetelně rozeznat slabičnou předponu, se odděluje především tato předpona (*ná-mluvy, nej-lépe, vý-jezd*).

- Hranice pro dělení je též na hranici mezi základem slova a koncovou nebo příponou začínající na souhlásku (*pojed-me, plamen-ný, bláz-nit, dět-ství*).
- Hranice slabik je také mezi dvěma samohláskami, které tvoří dvojhlásku (*individu-ální, mili-on*).
- Je-li třeba rozdělit složené slovo obsahující spojovník v místě spojovníku (*česko-anglický*), píše se spojovník dvakrát: na konci příslušného řádku a ještě jednou za začátku řádku následujícího. U slov jako *e-mail, e-shop, Rh-faktor* se ponechává slovní část před spojovníkem na jednom řádku se slabikou následující, popř. s celým zbytkem slova.

Cizí slova se dělí buď podle stejných zásad jako slova česká, tj. podle jejich výslovnosti v češtině, nebo podle způsobu dělení, který je obvyklý v příslušném cizím jazyce.